

Az orosz nyelvben a bizánci görög hatás kérdésében további vizsgálatot lát szükségesnek.

Egyébként a jelölt választát kielégítőnek tartja.

Ezután a bírálóbizottság tanácskozássra vonult vissza. Szünet után a bírálóbizottság felolvasta a Tudományos Minősítő Bizottsághoz beterjesztett alábbi határozatát :

Papp Ferenc „Jelzős szerkezetek főbb kérdései a mai orosz irodalmi nyelvben” című kandidátusi értekezésének nyilvános vitájára kiküldött bíráló-bizottság megállapította :

Papp Ferenc dolgozata hazai szlavisztikánkban az első olyan munka, amely belső orosz nyelvészeti problémát tárgyal és a magyar és orosz nyelvi jelenségek egybevetésének módszerét alkalmazza. E munka igen nehéz külső feltételek között készült, részben ezzel magyarázható több ponton mutatkozó hézagossága és egyenetlensége. Részleteredményeiben azonban így is sok a gyakorlatilag hasznosítható. A bírálóbizottság az opponenseknek adott válaszból meggyőződött arról, hogy a jelölt a dolgozat elkészülte óta a tárggyal tovább foglalkozott és tudományos felkészültségében sokat fejlődött.

Mindezek alapján a bírálóbizottság egyhangúlag javasolja a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy Papp Ferencnek „a nyelvészeti tudományok kandidátusa” fokozatot ítélje oda.

A vitát összefoglalta :

Fodor István

a Bizottság tagja

DEZSŐ LÁSZLÓ : „ADALÉKOK A DÉLMÁRMAROSI U-ZÓ NYELVJÁRÁS
XVI – XVIII. SZÁZADI FEJLŐDÉSÉHEZ” CÍMŰ KANDIDÁTUSI DISSZERTÁCIÓ-
JÁNAK VITÁJA

A Tudományos Minősítő Bizottság az 1956. szeptember 15-én megtartott vitára a következő bírálóbizottságot küldte ki: elnök Harmatta János, a nyelvészeti tudományok kandidátusa, titkár Fodor István, a nyelvészeti tudományok kandidátusa, tagok Benkő Loránd, Erdődi József, Király Péter, Sulán Béla, Vekerdi József, a nyelvészeti tudományok kandidátusai, valamint a vendégként hazánkban tartózkodó I. Paňkevič professzor mint tiszteletbeli tag. Az értekezés opponensei Hadrovics László, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja és Décsy Gyula, a nyelvészeti tudományok kandidátusai.

HADROVICS LÁSZLÓ örömdetesnek tartja, hogy a hazai szlavisztika újabb, nyelvjárást és nyelvméleket feldolgozó monográfiával gyarapodik. A szerző érdeme, hogy a feldolgozott anyag nagy részét maga kutatta fel a könyvtárakban és az Országos Levéltárban. A felkutatott anyag jó részét közzé is teszi dolgozata függelékeként.

A szóban forgó szövegek közül csak a nyagovai „Poučenija” és az ugljai „Kl’uč” összefüggőbb és hosszabb terjedelmű, a többiek kisebb szövegek, az egyházi könyvekben a tulajdonostól származó bejegyzések, magyar helyesírású urbáriumok. Ennek következtében a szövegek egyrészt nyelvtípus szempontjából keverték, másrészt túlságosan kis terjedelműek összességükben is ahhoz, hogy a nyelvjárásterületről teljes képet nyújtsanak, s emiatt számos nyelvi

alakra nincs is példa a forrásokban. A jelölt a hangtani és alaktani vizsgálatokat szövegenként külön-külön, a mondattani elemzést egyesítve végezte. Ez az eljárás vitatható ugyan, mivel azonban itt az emlékek különböző vidékekről származnak, ahol azonban a mondattani jelenségek aprózódnak el a legkevésbé, nem tekinthető helytelennek.

Az opponens a továbbiakban részletesen ismerteti a disszertáció felépítését és tartalmát. A bevezetés túlságosan elvont, mert a történeti dialektológia helyével és szerepével foglalkozik általában, ezzel szemben hiányzik az ide kívánckozó indokolása annak, miért olyan tarka e kis terület nyelvi képe, s mi akadályozta általában Kárpátalján az ukrán vagy a kárpátaljai ukrán köznyelv, később irodalmi nyelv kialakulását. Itt kellene ismertetni röviden az ukrán nyelvjárások felosztásának alapelveit, és a szóban forgó délmármaros nyelvjárásnak a helyét a többi nyelvjárás viszonylatában.

Az a fejezet, amely a kárpátukrán terület településtörténetével foglalkozik, s a vele összefüggő nyelvi hatásokat részletezi, sok olyant ismertnek feltételez, amiről csak később esik szó.

A hangtani és alaktani fejezet szemmel látható lelkiismeretességgel regisztrálja az egyes jelenségeket. Helytelenül tekinti hangtörténeti folyamatnak (*pruz'ba* < *prus'ba*) azokat az asszimilációs jelenségeket, amelyek a legtöbb nyelv sajátosságai, és nem spontán, hanem kombinatórikus hangváltozások.

A mondattani fejezet egészen úttörő jellegű. A kárpátaljai nyelvjárásoknak sem leíró, sem történeti mondattana nincs megírva, csupán egyes cikkek foglalkoznak néhány jelenséggel. A feldolgozásban a szerző az akadémiai orosz nyelvtan módszerét követi, először a szókapcsolatokkal, majd az egyszerű, végül az összetett mondatokkal foglalkozik.

A dolgozat stílusában sok kivetnivalót lehet találni. A nehézkesen fogalmazott, pongyola részek átjavítására még akkor is szükség van, ha a munka idegen nyelven jelenik meg.

Mindent összevéve az opponens a disszertációt a mondattan terén végzett úttörő munkája, módszeressége, pontossága miatt a kandidátusi fokozat odaítéléséért indítandó vita alapjául elfogadja.

Décsy GYULA szintén helyesli a témaválasztást elvi szempontból, de úgy véli, gyakorlatilag sok nehézség mutatkozott már eleve a munka elkészítésénél (a kárpátukrán nyelvjárások bonyolult problematikája, a szerző egyéb szláv, illetve román nyelvű ismereteinek fogyatékos volta stb.), bár ezeket a jelölt szívós akaraterővel igyekezett leküzdeni.

A több mint háromszáz oldalas munka pozitív eredményének a benne közölt anyagot tekinti.

Décsy Gyula nem ért egyet a jelölttel a nyelvemlékek feldolgozásának módszere tekintetében. Két szokásos módszert szoktak követni a kutatók: vagy a mai nyelvjárásokból kiindulva visszamennek a nyelvemlékek azonosítható adataira, vagy megfordítva, a nyelvemlékekből kiindulva igyekeznek az adatokat a mai irodalmi nyelvi vagy nyelvjárási jelenségekkel azonosítani. Dezső e két módszert keveri, s emiatt ellentmondások keletkeznek a dolgozat célja és módszere közt. A nyelvemlékek nem kifejezetten u-zó jellegűek, s a szerző nem tudta következetesen csakaz egyik módszert alkalmazni. Ezzel azonban nem sikerült az a szándéka, hogy valóban elmélyült munkát végezzen.

Nem helyeselhető az az eljárás sem, hogy a mondattani jelenségeket együttesen dolgozza fel, míg a hangtani és alaktani jelenségeket nyelvemlékek szerint tárgyalja. Kevés jól lehet mondani a dolgozat stílusáról, nem szólva a filológ-

giai módszeresség egyéb fontos külső kellékeiről (pontatlan írásmód, hivatkozások hiánya stb.). Nehéz követni a jelölt szokatlan rövidítési rendszerét.

Tekintettel arra, hogy Décsy Gyula kutatási területe távol esik az ukrán dialektológiától, BALECZKY EMIL egyetemi docentst kérte fel, hogy a disszertációról szakszerű véleményt adjon. A továbbiakban e szakvéleményt olvasta fel.

Baleczky Emil kifogásolta, hogy a jelölt nem ad részletes ismertetést azokról a munkákról, amelyek a délmármárosi nyelvjárással és nyelvemlékekkel foglalkoznak. Ismertetnie kellett volna a szerzőnek az ukrán nyelvjárások Kuraszkievics által való újabb felosztási kísérletét. Hiányolni kell, hogy a dolgozatban a nyelvjárás szókinéséről nem esik szó, holott a délkárpáti ukrán nyelvjárások szókinésének feldolgozásához ez nagy segítséget jelentene. Keveset foglalkozik a munka a településtörténeti és főleg helynévtörténeti kérdésekkel; így nem tudjuk meg, hogy az adott nyelvjárást beszélő közösség hol élt azelőtt, milyen népekkel (rokon vagy idegen) érintkezett stb. A hely- és dűlőnevekről egyáltalában nem esik szó, családnevekre is csak egy ízben hivatkozik.

Nem említi a mű, hogy a nyagovai Postilla (Poučenijska) szerzője csak a mármaroszigeti kálvinista kollégium volt növendéke lehetett, s hiányoznak a nyelvemlék keletkezésének egyéb körülményeire való utalások is. A hangtani jelenségeknél nem lehet megállapítani, mi az, amit a szerző maga mond, és mi az, amit JAGIĆTÓL vett át.

Ezután Baleczky Emil, a szerző több vitatható vagy hibás állítását, illetve eljárását említi meg (a zárt *e* helytelen jelölése, a *r* protézis szerepe stb.).

Az alaktani fejezet általában jobban sikerült a hangtani résznél. Különösen értékesek az *ű*-töví ragokról, a keménytöví ragozásnak a lágy ragozásra gyakorolt hatásáról szóló megfigyelései stb. Itt is előfordulnak azonban pontatlanságok vagy hiányok. Így a feltételes mód múlt idejű alakja (*by byly sluchaly*) nemcsak néha, hanem mindig előfordul a mai nyelvjárásokban. A *rin'* 'kavics' szót hímneműnek tartja, holott az nőnemű. A jelölt szerint az *oba* számnév nem fordul elő a kárpáti nyelvjárásokban, pedig ez ott közismert szó. Gyakran beszél szlovakizmusról olyan esetekben, amikor pedig arról szó sem lehet. Az Urbarium nyugati szláv sajátosságait nem igen tudja megmagyarázni, holott ebben a nyelvemlékben egész sereg lemko (hangtani alaktani, lexikai) vonás van.

Jól sikerült a modattani fejezet felépítés és áttekinthetőség dolgában. Megfigyelései, néhány részletkérdéstől eltekintve, hasznosak.

A jelölt megemlíti, hogy néhány ige után az irodalmi nyelvtől eltérően accusativus áll (*pomahaty, ptákaty, žuryty*). Az első kettőnél valószínűleg magyar hatásról van szó, míg a harmadiknál önálló fejlődés eredménye lehet (vö: orosz *zurit' kogo-nibud'*). A *hadaty za što* kifejezést Dezső vagy bolgár hatásnak, vagy önálló fejlődésnek tulajdonítja, bár lehet közös fejlődés is. Általában a délmármárosi és a bulgár nyelvjárások közös vonásainak nem szentel kellő figyelmet, holott ezzel a kérdéssel többen foglalkoztak (Pogorelev, Paňkevič). Baleczky Emil még több tárgyi kifogást sorolt fel.

Décsy Gyula csatlakozva a szakértői jelentéshez a maga részéről még az alábbi megjegyzéseket teszi.

A nyagovai Postilla többes nominativusi alakjait helyes lett volna Paňkevič adataival egyeztetni. A *-ci* végződés a *vuok* szóban pl. keleten is megvan, nyugaton pedig számos szóban jelentkezik. Ez tehát lehet nyugati szláv vagy egyházi szláv hatás, de esetleg kevésbé valószínűen megőrzött régiség is.

Egyéb alakoknál is jó lett volna Paňkevič alapvető munkáját felhasználni az összehasonlításra.

A szerző nem közli, vajon az összes nyelvi adatokat felsorolja-e a nyelvemlékek tárgyalásánál, vagy pedig csak a fontosabbakat. Baleczky véleményéhez csatlakozva Décsy kifejti, mennyire elnagyoltan foglalkozik a mű a szlovák hatás kérdésével.

Összefoglalva az elmondottakat az opponens úgy véli, hogy a módszerbeli hibák és fogyatékoságok kiküszöbölésével a jelölt szorgalmas adatgyűjtésen nyugvó munkájának értékét emelheti, s ezért a disszertációt a kandidátusi fokozat odaítéléséért indítandó vita alapjául elfogadja.

Az opponensi vélemények elhangzása után — mivel a jelölthöz és az opponensekhez kérdést senki sem intézett — a vita a hozzászólásokkal folytatódott.

I. PAŇKEVIČ professzor orosz nyelven tartott felszólalásában örömének ad kifejezést, hogy a magyarországi szlavisztika e fiatal kutatója személyében egy hozzá földrajzilag közel álló szláv nyelv, a kárpátaljai ukrán nyelvjárással foglalkozik. A magyar kutatók igen hasznos munkát végezhetnek e területen, tekintettel arra, hogy a nyelvjárás írott emlékeinek nagy része a budapesti könyvtárakban található. Dezső László értekezése azért is nagyon érdekli, mivel ő maga szintén elsősorban a kárpátaljai nyelvjárással foglalkozik. Az értekezés megírása során állandó kapcsolatban állt a szerzővel.

A kárpátaljai nyelvjárások jelenségeit sem a múltban sem a jelenben nem vizsgálhatjuk elszakítva az északkárpati ukrán nyelvjárásokétól. Különösen vonatkozik ez az eredeti *o* hang mai *ü*, *i* megfeleléseire zárt szótagokban. Nem lehet azt állítani, hogy a Kárpátok déli részén ez a jelenség a XVI. század végén ismert volt, hiszen az északkárpat nyelvjárásokban sincs ekkor még nyoma. Az *ô~i* váltakozás csak a XVII. század végén és a XVIII. sz. elején terjedt el és csak a verhovinai területen. Az *ô~ü* váltakozás Beregben a XVIII. sz. első felében jelentkezik, de Verhovinában már előbb is. Ami a kárpátaljai XV. századi nyelvjárások területi vagy törzsi jellegét illeti. Paňkevič professzor a területi mellett foglal állást ellentétben Antošinmal, aki a törzsi jelleg mellett tör lándzsát (Učenyje zapiski Užgorodskogo gos. Universiteta, XIII. 1955.). A kárpátaljai nyelvjárások néhány fonetikai és morfológiai problémáját nem lehet diakrónikus úton tisztázni, mivel nem elégséges a történeti tényanyag, különösen a X—XVII. század közti időből. Ez vonatkozik elsősorban a *dž~ž<*dj* megfelelésekre, amelyek a kárpátaljai területet két részre osztják: a *dž* megfelelésre a Latorca nyugati részén, és *ž*-re a Latorcától keletre fekvő területeken.

A települési viszonyokat sem szabad teljesen figyelmen kívül hagyni, hiszen ezek sokszor megmagyaráznak fontos jelenségeket. A Máramaros-megyei őslakók a *što* névmást használták. A később északra betelepülő lakosság *ščo* névmást beszélt, s ez lassanként túlnyomóvá vált ezen a területen. A délről betelepült lakosság (szerbek) viszont a *čto* névmás helyett a *tko*, illetve *ko* alakot honosították meg.

Paňkevič professzor felhívja a szerzőt, hogy folytassa hasznos munkáját az ukrán történeti dialektológia terén, és igyekezzék jól felhasználni a Magyarországon található ukrán levéltári anyagot.

FODOR ISTVÁN igen jelentősnek tartja, hogy a magyar szlavisztika eddig elhanyagolt területével, a keleti szláv nyelvészet ukrán ágával foglalkozik a jelölt dolgozata. Bár részletesen nem volt módjában tanulmányozni a disszer-

tációt, mégis úgy látja, határozottan több benne a pozitívum, mint a negatívum.

A dolgozat kiadása esetében helyes volna a szóban forgó területet és az ott végbement nyelvi változásokat térképen is ábrázolni. Nem egységes a szerző által használt terminológia. A nyelvelmékek vizsgálatánál feltétlenül helyesebb volna a fonetikus hangjelölést alapul venni, csupán a példákat kellene meghagyni az emlékekben szereplő eredeti írásmód szerint. Hiányosságok mutatkoznak a dolgozatban abban a tekintetben, hogy az egyes nyelvelmékek nyelvtani analízise nem egyforma mélységben történt meg. Így a nyagovai „Poučenijsz” igeragozásának tárgyalásánál nincs szó az ige-tövekről stb.

A szerző túlságosan hangsúlyozza a dolgozat bevezetőjében a nyelvtörténet és a történeti nyelvjárástan módszerbeli különbségeit. A két módszernek ki kell egészíteni egymást.

Vitatható a nyelvelmékek alaktani jelenségeinek tárgyalási módja. Főleges egy-egy jelenség összehasonlítása valamennyi szláv nyelvvel (tehát pl. az alsó- és felsőszorbokkal), hiszen a legtöbb esetben a szóban forgó jelenségek már a különválás után keletkeztek, elegendő tehát az összláv alakokkal és esetleg a közel álló leánynyelvi alakokkal való egybevetés.

Bár a mondattani fejezet valóban az értekezés egyik legjobb és legjelentősebb része, hiányolható, hogy a szerző eredményeit nem vetette egybe a már meglévő szláv szintaktikai munkák anyagával. Az összehasonlítás a többi szláv nyelvvel e tekintetben nemcsak szükséges, hanem lehetséges is szemben az alaktannal és a hangtannal.

A hozzászólások után DEZSŐ LÁSZLÓ válaszolt az opponenseknek és a hozzászólóknak.

HADROVICS LÁSZLÓ észrevételeivel kapcsolatban Dezső László elismeri, hogy nem tért ki az ukrán vagy kárpátaljai ukrán köznyelv majd később irodalmi nyelv kialakulását gátló tényezőkre, de ennek a rendkívül bonyolult feladatnak elvégzésére egymaga nem vállalkozhatott. Az eddigi vizsgálódásai során arra a megállapításra jutott, hogy az irodalmi nyelv kialakulását egyrésztől nagyban nehezítette a műveltség alacsony foka, amely a kisnemesség és a papság soraira egyaránt vonatkozott, másrésztől az a körülmény, hogy a népnyelvi írásbeliség kifejlődését hátráltatta az egyházi szláv nyelv, amely összekapcsolta a sokat üldözött ukrán egyházat a többi görögkeleti szláv egyházzal. A népnyelv hatása inkább csak egyes morfológiai sajátságokban nyilvánult meg. De az ukrán irodalmi nyelv XVI–XVIII. századi fejlődéséről egyáltalában igen keveset tudunk. Feltehető, hogy az akkori polonizált irodalmi nyelvben az irodalmi élet középpontját alkotó déli nyelvjárások sajátosságai tükröződnek vissza. A nyagovai „Poučenijsz” és az ugljai „Kl'uč” nyelvvel összevetve megállapítható, hogy azok a nyelvjárások bizonyos alaktani tendenciák és elterjedtség szempontjából sokkal fejlettebbek voltak, mint a már akkor is archaikus kárpátaljai nyelvjárások.

Az 1938. utáni szakirodalommal részletesen azért nem foglalkozott, mert a délmáramarosi nyelvjárásokat tárgyaló anyag nincs benne. Készülőben van egy az összes kárpátaljai nyelvjárásokkal foglalkozó munka. Ennek megjelenése után a jelölt dolgozatát ennek anyagával ki fogja egészíteni. Egyébként nem számolt az ezen a területen nem dolgozók igényeivel.

A zöngétlenedés példái azért nem kaptak helyet az egyes fejezetekben, mert ez a jelenség nem következik be az egész ukrán nyelvterületen: a délkeleti tájszólásokban nincs zöngétlenedés, míg a délnyugati tájszólásokban

megtalálható. A mai kárpátaljai nyelvjárásokban túlnyomórészt bekövetkezik a zöngétlenedés. Ezért nem érdektelen e jelenséget külön is feltüntetni.

Ami DÉCSY GYULA kifogásait illeti, először is a módszerbeli következetlenség vádjával foglalkozik. A jelölt szerint dolgozatában e tekintetben nincs ellentmondás, mert kétféle eljárást nem alkalmazott. Az emlékek tárgyalásánál ezek anyagából indult ki, s ezeket próbálta egybevetni az irodalmi nyelvi, nyelvtörténeti, illetve egyéb nyelvjárási adatokkal. Mivel az opponens nem konkrétizálja állítását, konkrétan nem is lehet megcáfolni sem. Csupán két nyelvmemlék esetében, a Nyomtatott Urbarium és a Verchovinai Feljegyzések taglalásánál tett annyiban kivételt, hogy csak a kétségtelenül mármarosinak nevezhető jelenségeiket vette számításba tekintettel arra, hogy ezekben a délmármaros nyelvjárásokon kívül egyéb nyelvjárások hatásai is fellelhetők.

Ellentétben az opponenssel Dezső László úgy véli, hogy helytelen lett volna 3 évszázad nyelvmemlékeit egy kalap alá venni, és külön hangtani és alaktani fejezetben tárgyalni őket. Igaz, hogy a külön való tárgyalási módnál szükségszerű ismétlésekbe kellett bocsátkoznia, ellenkező esetben azonban a diachronia és synchronia szempontjait kellett volna összekevernie.

Ami a stílus hiányosságait illeti, ezek nem a lázas sietség következtében keletkeztek, hanem azért, hogy a munka 3 év alatt folyamatosan íródott, s a kezdeti gyengeségek nyomai meglátszanak rajta. Az írásmód tekintetében filológiai pontossággal alkalmazkodott a nyelvmemlékek magukban is következtetlen írásmódjához. Az átírásnál a tudományos irodalomban elfogadott rendszert alkalmazta.

BALECZKY EMIL szakértői véleményét igen hasznosnak és tanulságosnak ítéli meg a jelölt. A szókincs elemzése azért maradt kívül a dolgozat anyagán, mert a kb. 800 szóból álló szótár és annak tárgyalása igen megnövelte volna a terjedelmet. Igaz, hogy helynévtörténeti kérdésekkel a disszertáció alig foglalkozik, de nagyon nehéz volna választ adni arra a kérdésre, honnan jöttek a délmármaros ukránok. Valószínű, hogy Bukovina felől. A hely- és dűlőneveket igyekezett figyelembe venni, de a kérdés megoldásánál ezek nem nyújtottak sok segítséget.

Ami a nyagovai „Poučenija” egyes adatait és keletkezésének körülményeit illeti, ezeknek Petrov (Materialy dl'a istoriji Ugorskoj Rusi. VIII. Prága, 1923) egy egész kötetet szentel, úgyhogy ezek ismétlése fölösleges lett volna.

A *rin'* szó instrumentalis alakja a nyelvmemlékben *rin'om*. A volt -i- tövű főneveknél egyébként is előfordulhat genusingadozás.

Azzal a kifogással kapcsolatban, hogy a dolgozat nem tesz különbséget olyan nyugati szláv sajtásokok közt, amelyek nem fordulnak elő a délkárpáti nyelvjárásokban, és olyanok közt, amelyek e nyelvjárásra jellemzőek, a jelölt azt válaszolja, hogy inkább opponense hajlamos minden sajátosságot lemke hatással magyarázni. A szlovákából való magyarázásnak mindenestre megvan az az alapja, hogy a konszkriptor biztosan tudott szlovákul. Ez egyéb sajátosságokból is látható (szobe, seszt stb. szavak használata). Egyébként a szerző utal arra, hogy több esetben maga is lehetségesnek véli a nyugati kárpátaljai nyelvjárások hatását.

Décsy Gyulának azon megjegyzése, hogy a többes számú nominatívus -ci végződés nyugati szláv vagy esetleg egyházi szláv hatás, a jelölt úgy véli, hogy feltételezhetően inkább megőrzött régiség. A népneveknél feltehetőbb, hogy a saját elnevezést használták, s ezért, kevésbé valószínű az egyházi szláv hatás. A nyugati szláv hatás feltételezése is helytelen csak azért, mert ma ez

a típus nyugaton gyakoribb, mint keleten. Nem lehet a mai adatokat szembeállítani a 400 év előttiakkal.

Ami a Paňkevič professzor munkájával való egybevetést illeti, Dezső László úgy véli, hogy e munkát szükségszerűen elvégezte, és felsorolja azokat a helyeket, amelyeken a dolgozat az egybevetéseket tartalmazza. Ugyancsak visszautasítja a jelölt Décsy Gyulának azt a kifogását, hogy az előforduló alakok számszerűségi adatairól nem tesz említést a dolgozat, és felsorolja azokat a lapszámokat, ahol pontos mennyiségi tájékoztatás található a nyelvenléki adatokra vonatkozóan.

A jelölt megköszöni PAŇKEVIC professzornak hozzászólását, valamint az értekezés írása alkalmával nyújtott segítséget. A hozzászólás során kapott szempontokat figyelembe fogja venni.

FODOR ISTVÁN észrevételeire válaszolva Dezső László kifejti, hogy a dolgozat kiadása esetében megfelelő térképet fog alkalmazni a jelenségek ábrázolására. A többi megjegyzésével is egyetért, de úgy véli, hogy a délmáramarosi adatoknak a többi rokon nyelvvel való egybevetése bizonyos esetekben hasznos még akkor is, ha nem közvetlen rokonságról van szó.

Az elnök kérdésére az opponensek közül DÉCSY GYULA kívánt a jelölt válaszához megjegyzéseket fűzni.

Décsy Gyula helytelennek tartja, hogy a jelölt szerint a történeti dialektológiában nincs kétféle eljárás. (A jelölt itt megjegyezte, hogy nem a történeti dialektológiával, hanem saját munkájával kapcsolatban állította ezt). A következő mondatban azonban elismeri, hogy ő a második eljárást követte, vagyis ezzel azt is elismeri, hogy mégis van kétféle eljárás. Helyes volna, ha e kérdésben a történeti dialektológia elméletének olyan kiváló képviselője, mint a bizottságban helyet foglaló Benkő Loránd is nyilatkoznék. A maga részéről fenntartja azonban, hogy a jelölt dolgozatát súlyosan terheli a módszertani ellentmondás, ami a dolgozat címe és módszere, valamint eljárás módja között van. A hiányosságon viszont könnyen lehet segíteni, ha a jelölt nyelvjárási lag kiszélesíti a témát, és megváltoztatja a disszertáció címét. Erre egyébként azért is szükség van, mert vitatható magának az u-zó nyelvjárásnak az elhatárolása, továbbá a nyelvenlékeknek ehhez az egy nyelvjárásterülethez való kötése is. Egyetlen kritérium, az u-zás megléte ugyanis nem elégséges egy nyelvjárás elhatárolásához, különösen, hogy e szóban forgó nyelvjárás is ezer szállal kapcsolódik a szomszédaihoz. Ezenkívül filológiai szempontból a jelölt nem mutatta ki meggyőzően az általa megvizsgált nyelvenlékek keletkezésének, legfőképpen a konskriptorok nyelvének körülményeit.

Nem fogadható el Dezső László védekezése abban a tekintetben sem, hogy azért nem ismerteti az egész ukrán szakirodalmat, mert nem lehet tekintettel az azt nem ismerőkre. Amit idéz, az sem pontos. Petrov, mint Balczyk Emil rámutatott, egész könyvet írt a nyagovai Postilláról, a jelölt meg sem említi (Dezső László itt megjegyzi, hogy megemlíti), legalábbis az említett művet tárgyaló helyen nem. Márpedig, ha valaki egész könyvet ír ilyen témáról, ez nem menti fel a szerzőt, hogy részletesebben meg ne emlékezzék róla.

E két fenntartással elfogadja a jelölt választát.

Az elnök kérdésére BALECZKY EMIL kért szót. Kijelentette, hogy a jelölt itt felolvasott választát jobbnak tartja annál, amelyet előzőleg a szerző neki megmutatott. A lemko nyelvjárás problémájára vonatkozóan azonban még mindig nem kielégítő Dezső László álláspontja. A lemko elemek főleg kétféle módon keletkezettek. Egyrészt a szomszédság, másrészt a XVIII. században

való áttelepülés következtében jutottak át lemko elemek keletre. Még egy harmadik módon is keletkezhettek: a nyugatról keletre került írott művek útján. Az 1646-ban bekövetkezett unió után a görögkatolikus püspökség nyugati nevelésben részesült papokat és egyházi embereket küldött Máramarosba, hogy a görögkeleti valláshoz ragaszkodó lakosságot megnyerje. Ezen az úton is létrejöhetett nyugati szláv hatás.

Ami a *rin'* szó nemét illeti, lehet, hogy hímnemben is használták, de a jelölt ezt nem tudta adatokkal kellőképpen alátámasztani, mindenesetre az ukránban a szó nőnemű.

BENKŐ LORÁND csak azért kér szót, mivel előbb aposztrofálták. A vita során itt két módszerről volt szó, amelyet a történeti dialektológiában használnak. A magyar történeti nyelvjáráskutatásban nemcsak ez a két út van, hanem ennél több, de valóban ez a kettő válik élesen szét. Ami a történeti dialektológia és nyelvtörténet viszonyát illeti, az egységes nyelvtípus kialakulásáig a kettő közé egyenlőségi jelet tenni nem lehet, de ez elsősorban a magyar nyelvtudomány terén van így. A dolgozathoz érdemben nem tud hozzászólni, de helyesnek tartja, hogy olyan esetekben, amikor elméleti kérdések is felmerülnek, figyelembe vesszük a magyar nyelvtudomány eredményeit.

*

Szünet után a bírálóbizottság felolvasta a Tudományos Minősítő Bizottsághoz beterjesztett alábbi határozatát:

„Dezső László, „Adalékok a délmáramarosi u-zó nyelvjárás XVI—XVIII. századi fejlődéséhez” című kandidátusi értekezésének nyilvános vitájára kiküldött bírálóbizottság megállapította:

Dezső László értekezése az első ukrán nyelvészettel foglalkozó kandidátusi disszertáció hazánkban, s előbbre viszi a szlavisztika fejlődését. A jelölt önálló kutatások alapján eddig olyan kiadatlan nyelvemlékeket is feldolgozott, amelyeket ő maga tárt fel. Célkitűzésének általában véve eleget tett, azonban munkájában fogyatékoságok is mutatkoznak a filológiai pontosság, a mű megszerkesztése és megírásának stílusa tekintetében. Mindazonáltal e hiányosságok az értekezés gondosabb átjavításával eltüntethetők.

Mindezek alapján a bírálóbizottság szótöbbséggel javasolja a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy az értekezést fogadja el, és Dezső Lászlónak a kandidátusi fokozatot ítélje meg.”

A vitát összefoglalta:

Fodor István

a Bizottság titkára

ANTAL LÁSZLÓ: „A FONÉMA FOGALMÁNAK TISZTÁZÁSÁHOZ” CÍMŰ KANDIDÁTUSI DISSZERTÁCIÓJÁNAK VITÁJA

A Tudományos Minősítő Bizottság a vitára a következő bírálóbizottságot küldte ki: elnök: Bárczi Géza akadémikus, titkár: Fodor István, a nyelvészeti tudományok kandidátusa, tagok: Benkő Loránd, Fónagy Iván, Hegedüs Lajos, Hajdu Péter, Telegdi Zsigmond, a nyelvészeti tudományok kandidátusai. Az értekezés opponensei Gáldi László, a nyelvészeti tudományok doktora, Laziczius Gyula és Deme László, a nyelvészeti tudományok kandidátusai.